

---

# GÜVENLİK: KAVRAMSAL VE KURAMSAL BİR BAKIŞ

---

*Ali YILDIZ \* Orta Doğu Teknik Üniversitesi*

## Abstract

Beginning with the end of the Cold War and gaining momentum with the 9/11 attacks, the concept of security has become an indispensable part of our daily life. Everyone, from academicians to foreign policy bureaucrats and politicians to ordinary people, has begun to think over the subject of security. Contrary to this increasing attention, the lack of adequate information regarding the definition, scope and historical evolution of the term has become more apparent. This article is an attempt to fill this gap regarding the concept of security by shedding light on the conceptual, theoretical and historical dimensions of the term.

## Özet

Soğuk Savaşın sona ermesi ile başlayan ve 11 Eylül saldırıları ile ivme kazanan süreçte güvenlik kavramı gündelik hayatımızın neredeyse ayrılmaz bir parçası oldu. Akademisyenlerden dış politika yapıcılara, siyasetçilerden sokaktaki vatandaşa herkes güvenlik konusu üzerine daha sık kafa yorar hale geldi. Artan bu ilgiyle ters orantılı bir şekilde de güvenlik kavramının tanımı, kapsamı, algılanma biçimi ve tarihsel gelişimi ile ilgili bilgi eksikliği kendisini iyiden iyiye hissettirmeye başladı. Bu çalışma, güvenlik alanında var olan bu bilgi boşluğunun, kavramsal, kuramsal ve tarihsel boyutlarına ışık tutmak suretiyle doldurulması için bir çaba niteliğindedir.

---

\* Doktora Adayı., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

## Giriş

Güvenlik, uluslararası ilişkilerin hem pratiği hem de analizinde geniş bir biçimde kullanılagelmiş oldukça güçlü bir kavramdır. Uluslararası ilişkilerde başka hiçbir kavram güvenlik kavramının ne doğaüstü etkisini yakalayabilmiş ne de onun kontrol altında tutucu gücüne sahip olabilmıştır.<sup>1</sup>

Güvenlik kavramının kullanılmadığı bir gün neredeyse geçmezken ne anlama geldiği çok açık olmaktan uzaktır. Bu durum anlama çabası olmamasından değil güvenliğin türemiş bir kavram olmasındandır. Buna göre bir kimsenin güvenlik kavramını anlamlandırması o kişinin siyasal görüşü ya da felsefi dünya görüşünden etkilenerek şekillenmektedir.<sup>2</sup> Dolayısıyla güvenlik, kültüre bağlı bir karaktere sahiptir.<sup>3</sup>

### Kavram olarak Güvenlik

Güvenlik kaygan bir terimdir.<sup>4</sup> Güvenlik kavramı varlığını koruma ve sürdürme amacı taşıyan her davranış biçiminde karşılaşılan bir olgudur.<sup>5</sup> Güvenlik insan toplulukları yaşadıkça var olmuş bir kavramdır fakat profesyonel anlamda akademik bir çalışmanın konusu olması daha çok II. Dünya Savaşı sonrası döneme denk gelmektedir. Bu dönemde güvenlik çalışmaları uluslararası ilişkiler disiplininin önemli bir alt alanı olarak kabul görmeye başlamıştır.<sup>6</sup>

Güvenlik anlaşılması zor bir terimdir. Barış, onur ve adalet terimleri gibi tanımlanmaya karşı koyan bir boyutu vardır.<sup>7</sup> Güvenlik terimi ilk olarak Cicero ve Lucretius tarafından *securitas* olarak ortaya konulmuş ve Pax Romana bağlamında temel bir siyasi kavram olarak 1. yy.'dan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Hobbes ile güvenlik kavramı iç savaş önlemeyi amaçlayan bir nevi otoriter süper devlet Leviathan bağlamında ele alınmıştır.<sup>8</sup> Ulusal güvenlik kavramı ise II. Dünya Savaşı dö-

<sup>1</sup> Michael Sheehan, *International Security: An Analytical Survey*, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2005, s.1

<sup>2</sup> Steve Smith, *The Contested Concept of Security, Critical Security Studies and World Politics*, Ken Booth (der.), Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2005, s.90

<sup>3</sup> a.g.e., s.92

<sup>4</sup> Bill McSweeney, *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s.1

<sup>5</sup> Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları, 2008, s.21

<sup>6</sup> Stephen M. Walt, *The Renaissance of Security Studies, International Studies Quarterly*, cilt 35, no. 2, 1991, s.2

<sup>7</sup> McSweeney, s.13

<sup>8</sup> Hans Günter Brauch, *Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü, Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, s.2-3

neminde ortaya atılmış ve Amerikan güvenlik sisteminin gelişmesiyle dönemin temel kavramlarından birisi olmuştur.<sup>9</sup>

Güvenlik, politikanın özel bir şeklidir. Tüm güvenlik meseleleri aynı zamanda birer siyasal sorundur. Aktörler ulaşmak istedikleri sonuç için güç kullanır ya da kullanma tehdidinde bulunurlarsa işte o zaman güvenlik ile ilgili bir durum ortaya çıkar.<sup>10</sup> Güvenlik, politikayı oyunun yerleşmiş kurallarının ötesine taşıyan ve meseleyi ya siyasetin özel bir çeşidi ya da siyaset-üstü bir durum olarak tanımlayan bir harekettir. Uluslararası güvenlik ise güç politikaları ile yakından ilgilidir. Güvenliğe yönelik tehditlerinin özel doğası bunlarla baş edebilmek için olağandışı tedbirlerin kullanılabilmesini meşru kılmaktadır.<sup>11</sup>

Arnold Wolfers'a göre güvenlik nesnel olarak kazanılmış değerlere yöneltilen tehditleri ölçmekte, öznel olarak ise bu değerlere saldırılacağı yönünde korkuların olmadığı bir duruma işaret etmektedir.<sup>12</sup> Waever'a göre ise güvenlik bir konunun değerli bir referans nesnesine (*referant object*) yöneltilmiş varoluşsal bir tehdit olarak görüldüğü ve bu tehditle mücadele için acil ve istisnai önlemlerin kullanılmasını mümkün kılan bir söz ediminin (*speech act*) sonucudur ki kendisi bunu güvenikleştirme (*securitisation*) olarak adlandırmıştır.<sup>13</sup>

Güvenlik kavramı özü itibariyle tartışmalıdır. Burada sadece kavramın tanımı üzerinde anlaşmaya varılabilmek zorluğu değil tarafsız bir tanımın mümkün olmaması nedeniyle devamlı tartışma konusu olması da kastedilmektedir.<sup>14</sup> Güvenlik farklı insanlar için farklı anlamlara gelse de uluslararası ilişkilerde çoğunlukla yaşamsal önem atfedilen değerlere karşı tehditlerin zayıflatıldığı bir durumu ifade eder.<sup>15</sup>

Güvenlik bir bakış açısından gücün bir elde toplanması ile eş anlamlı görülmektedir. Güvenlik bir eşya gibidir. Güvenliğe giden yol güçten geçmektedir. Ne kadar çok güçlü olursanız o kadar güvenli olursunuz. Diğer bir bakış açısından ise güvenlik özgürleşmeye dayanmaktadır. Güvenlik burada bir eşya değil farklı aktörler arasındaki bir ilişkidir. Burada adalet ve insan haklarının sağlanması kaygısı yatmaktadır. Gerçek güven-

<sup>9</sup> a.g.e., s.4

<sup>10</sup> Edward A. Kolodziej, *Security and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s.22

<sup>11</sup> Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998, s.21

<sup>12</sup> Brauch, s.4

<sup>13</sup> a.g.e., s.5

<sup>14</sup> Sait Yılmaz, *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, İstanbul: Milenyum Yayınları, 2007, s.27

<sup>15</sup> Walt, s.1

lik diğerkleri üzerinde güç kullanabilmekten değil diğerklerini güvenlikten yoksun bırakmadan onlarla işbirliğı yaparak elde edilebilir.<sup>16</sup>

Ken Booth ise güvenlik kavramını 'insanları, serbestçe yapmayı seçecekleri şeyleri yapmaktan alıkoyan fiziksel ve insani sınırlamaların tümü' şeklinde tanımlayarak, güvenlik kavramının anlamını insan hakları ihlalleri, su ktlığı, okuma-yazma bilmeme, sağlık güvencesi ve doğum kontrolü hakkına sahip olmama, çevre sorunları ve ekonomik yoksulluk gibi konuları da kapsayacak şekilde genişletmiştir.<sup>17</sup>

Ulusal güvenlik kavramı ise 1940'lı yıllarda II. Dünya Savaşı ortamı ile yaygın bir şekilde kullanılır olmuştur. Ulusal güvenlik terimi ile devletin dışarıdaki çıkarları ile içerideki çıkarları arasındaki geleneksel ayrımın aşılması ve gündelik hayat ile ulusal çıkarın savunulması kültürlerinin birleştirilmesi amaçlanmıştır.<sup>18</sup>

1970'lerin sonundan itibaren akademik toplumda genişletilmiş bir güvenlik kavramı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Kopenhag Okulu güvenliğın kapsam olarak genişlemesine (*widening*) bağlı olarak askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel olarak beş sektör ya da boyuta, anlam olarak derinleşmesine (*deepening*) bağlı olarak da uluslararası, bölgesel, ulusal, yurtiçi gruplar ve bireyler olmak üzere beş gösterilen (*referant*) ya da analiz düzeyine dikkat çekmektedir.<sup>19</sup>

80'lerden itibaren güvenlik kavramı hakkında yeniden düşünülmesi gerekliliğı ortaya çıkmıştı. Soğuk Savaşın sona ermesi ve elde bulunan çerçeve içerisinde bu güvenlik olayının tatminkâr bir şekilde öngörülüp açıklanamaması nedeniyle bu ihtiyaç 90'lı yıllarda daha da fazla hissedilir oldu.<sup>20</sup> Kimin güvenliğinden bahsettiğimiz noktada uzun yıllar boyunca verilen cevap devletti. Ancak Soğuk Savaşın sona ermesiyle bu artan bir şekilde sorgulanmaya başlandı. Bu soruya verilen cevap küreselleşme ile beraber bireyler, toplum ya da dünya olmaya başladı.<sup>21</sup>

### Güvenlik kavramına kuramsal yaklaşımlar

Güvenlik kavramının daha iyi açıklanıp, anlaşılabilmesi için farklı teorik çerçeveler tarafından nasıl algılandığına bakılması gerekmektedir. Tartışmalar güvenliğın ne olduğu ve nasıl çalışılması gerektiğı etrafında dönmektedir. Güvenliğın askeri boyutla sınırlı devlet-merkezli dar bir

<sup>16</sup> a.g.e., s.6

<sup>17</sup> Peter Hough, *Understanding Global Security*, Oxon: Routledge, 2005, s.44

<sup>18</sup> McSweeney, s.20

<sup>19</sup> Brauch, s.7

<sup>20</sup> McSweeney, s.1-2McSweeney, s.1-2

<sup>21</sup> Walt, s.7

tanımı artık pek savunulmuyorsa da daha geniş bir kavramsallaştırmanın nasıl olması gerektiği üzerinde de bir fikir birliği henüz oluşmuş değildir.<sup>22</sup>

Soğuk Savaş sırasında baskın olan yaklaşım, devlete verilen önem, askeri gücün kullanımı ile ilgili olarak stratejinin ön plana çıkarılması, nesnel bilginin kutsanması anlamında bilimsellik ve statükonun korunması ile özdeşleşen siyasal realizmdi.<sup>23</sup> Buna göre iç ve dış politika alanları birbirlerinden tamamen ayrıdır ve devletler, içyapıları farklı olsa da, uluslararası sistemde var olan anarşi nedeniyle dış politikada benzer hareketler sergilerler. Bu da genelde karşılaşılan tehditlere karşı askeri gücün azami düzeye çıkarılması şeklinde kendisini göstermektedir. Ayrıca, bireylerin devletinkinden farklı çıkarılara sahip olabilecekleri öngörülmediğinden güvenlik alanında birey ya da gruplara bir rol biçilmiştir.<sup>24</sup>

Realistlere göre uluslararası sistem devletlerin kendi güvenliğini komşuları pahasına sağlamaya çalıştığı oldukça sert bir alan olarak değerlendirilmiş ve devletlerarası ilişkiler devletlerin sürekli olarak birbirinden faydalanmaya çalıştığı bir güç mücadelesi olarak görülmüştür. Neo-realistlere göre ise güvenlik veya güvensizlik büyük ölçüde uluslararası sistemin anarşik yapısının sonucudur. Devletler arasında işbirliğinin olabileceği kabul edilebilir fakat işbirliğinin sınırları vardır ve bu sınırlar işbirliğinin yok edemeyeceği hakim güvenlik rekabeti mantığına dayanır.<sup>25</sup>

Güvenliğin konusu olarak devletin merkezi konumu ve geleneksel askeri konuların dışındaki meselelerin kapsam dışı bırakılması neo-realist bakışın baskın konumu nedeniyle sorgulanmaksızın kabul edilen olgular halini almıştır.<sup>26</sup> Bireylerin güvenliği devletinki ile özdeşleştirilmektedir. Böylelikle de kimlik ve çıkar oluşumu ile ilgili sorular önemsiz kabul edilmektedir.<sup>27</sup> Halbuki neo-realist ve neo-liberal yaklaşımlar tarafından paylaşılan güvenliğin konusunun devlet olduğu ve anarşinin

<sup>22</sup> Keith Krause ve Michael Williams, *From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies*, *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Keith Krause and Michael Williams (der.), London: UCL Press, 1997, s.34

<sup>23</sup> Walt, s.3

<sup>24</sup> Oktay F. Tanrısever, *Güvenlik, Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Atilla Eralp (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s.108-110

<sup>25</sup> John Baylis, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, s.71-72

<sup>26</sup> Krause ve Williams, s.38

<sup>27</sup> a.g.e., s.40

uluslararası ilişkilerin daimi bir şartı olduğu iddiaları nesnel olgulara dayanmamaktadır.<sup>28</sup>

Geleneksel yaklaşıma alternatif olarak geliştirilen yaklaşımlardan ilkinde ise güvenliğin konusunu devlet değil birey oluşturmaktadır. Güvenlik bireylerin yaşadığı bir durumdur ve dolayısıyla tehditlerin neler olduğu ve korunacak, güvenlik altına alınacakların kimler olduğu noktasında bireylere öncelik verilmelidir.<sup>29</sup>

Bireyleri güvenliğin konusu yapmak ilk olarak devletin eleştirel bir incelemeye tutulmasına imkan vermektedir. Bir toplum içerisinde bireyin korunması devlete destek sağlamakla eşdeğer olmayabilir. Bireylerin insan hakları ve hukukun üstünlüğünün desteklenmesi bireylerin birbirlerinden ve zarar verici devlet kurumlarından korunmasını sağlar. Bireylerin güvenliği onların işkence ve şiddet gibi konularda kendi devletlerine karşı haklarını gündeme getirir. Dolayısıyla devletin egemenliğinin otorite ve bireyleri için güvenliğin tek kaynağı olduğu iddiasına da meydan okunmuş olur.<sup>30</sup>

İkincisi, bireyler için en doğrudan tehditlerin anarşik uluslararası ilişkiler dünyasından ya da diğer devletlerin vatandaşlarından değil bizzat kendi devletlerinin kurumlarından da gelebileceği düşünülebilmektedir. Muhammed Ayoob'un da ifade ettiği gibi dünyanın birçok yerinde devlet güvenliğin garantörü değil kendi vatandaşlarına karşı en büyük tehdit konumundadır. Egemenlik ve ulusal güvenlik gibi kavramlardan devlet kurumlarının muhalefete karşı kullanılması için bir meşrulaştırma aracı olarak faydalanılmaktadır.<sup>31</sup>

Üçüncüsü, güvenliğin konusunu birey olarak almak küresel tehditlerle en geniş anlamda mücadele edebilmeye imkan sağlamaktadır. Böylelikle çevrenin zarar görmesi ve ekonomik büyüme gibi devletlerin sınırlarını aşarak bireylere zarar verebilen tehditlerin geleneksel askeri tehditlerden daha az önemli olmadığı ve güvenliğin konusunun bu şekilde genişletilmesi gerektiği ortaya konmaktadır.<sup>32</sup>

Ancak güvenliğin konusunu birey yapmak aşılıma çalışılan zorlukların yeniden üretilmesine de imkan verebilmektedir. Bireyin soyut bir şekilde ele alınması, insan haklarının belli bir kültüre özgü ya da Batının standartlarını diğerlerine dayatma çabası şeklinde yorumlanmasına

<sup>28</sup> a.g.e., s.41

<sup>29</sup> a.g.e., s.43

<sup>30</sup> a.g.e., s.44

<sup>31</sup> a.g.e.

<sup>32</sup> a.g.e., s.45

yol açmaktadır. Ayrıca bireyler birbirlerinin güvenliklerinden neden ve nasıl sorumlu olacaklar ve bu sorumluluk kurumsal olarak nasıl ifade edilecek sorusu bireyden devlete kaymayı gerektirebilmektedir.<sup>33</sup>

Geleneksel yaklaşıma alternatif olarak geliştirilen yaklaşımlardan ikincisinde ise güvenliğin konusunu devlet değil kimlik ve kimliğin toplum ve kültür ile bağlantısı oluşturmaktadır. Bu durumda çatışmanın kaynağı ve dolayısıyla da güvenlik altına alınması gereken bir fikirdir. Çatışmalar nesnelere oluşturulması ve farklı kimliklerin bunları nasıl oluşturduğu ile ilgilidir.

Eleştirel güvenlik çalışmaları geleneksel güvenlik teorisinin reddiyle işe başlar. Devlet ve onun egemenliğinin merkeze alınmasını, devletin ahlaki otoritesini, devletin kişilerin güvenliğinin anahtar koruyucusu olduğu ve olması gerektiği inancını reddeder.<sup>34</sup> Güvenlik bizim yaptığımız bir şeydir. Güvenlikle ilgili bu yeni düşünme şekli sadece güvenliğin konusunun genişletilmesi demek değildir. Güvenliğin konusu genişletilebilir ancak hala neo-realist bir çerçevede ele alınabilir. Dolayısıyla eleştirel güvenlik çalışmaları da güvenliğin konusunu genişletmekte ancak pozitivist anlayıştan farklı bir çerçevede ele almaktadır. Devletin konumu ve askeri boyut görmezden gelinmemekte çok geniş bir yelpazenin bir boyutu olarak ele alınmaktadır.<sup>35</sup> Eleştirel teorisyenler için devletler, farklı niteliklere sahip olmaları ve güvensizlik sorununun çözümünden ziyade parçası olmaları sebebiyle analizin temelinde yer almamalıdır. Devletler kendi halkları için güvenlik de sağlayabilir tehdit kaynağı da olabilir. Bu sebeple devlet yerine bireye odaklanulmalıdır.<sup>36</sup>

Örneğin Kopenhag Okulunun geliştirdiği güvenlikleştirme teorisinde güvenlik nesnel bir durum olarak değil belli bir sosyal sürecin sonucu olarak ele alınmaktadır. Güvenlik meselelerinin sosyal olarak oluşturulmaları tehditlerin temsil edilip tanındığı 'güvenlikleştirici konuşma hareketlerinin' incelenmesi ile analiz edilmektedir. Meseleler bu konuşma hareketleri yoluyla güvenlikleştirilmekte yani güvenlik meselesi olarak ele alınmaktadır. Bu konuşma hareketleri sadece var olan bir güvenlik durumunu tanımlamamakta, bir meseleyi öyle temsil ederek bir güvenlik durumunu meydana getirmektedir. Böylelikle de güvenliğin konusu

<sup>33</sup> a.g.e., s.46

<sup>34</sup> Ken Booth, Security and Self: Reflections of a Fallen Realist, *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Keith Krause ve Michael Williams (der.), London: UCL Press, 1997, s.106

<sup>35</sup> a.g.e., s.106-107

<sup>36</sup> Baylis, s.81

ve güvenlik tehdidi altında olan aktörler sonsuz bir şekilde genişletilebilmektedir.<sup>37</sup>

Güvenliğin kapsamının genişletilmesi çok sayıdaki tehdidi etraflıca görebilmeyi ve aralarındaki dinamik ilişkinin farkına varmayı mümkün kılmaktadır. Askeri-olmayan tehditleri de güvenliğin kapsama alanına alarak bunların birer askeri mesele halini almadan öncelenip, ele alınmalarını mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla birçok meseleye askeri-olmayan çözümler üretilebilmektedir.

Buna karşın bu genişlemenin askeri tehditlere daha az önem verilmesine ve güvenlik çalışmaları alanının tutarlılığının zedelenmesine yol açacağı da öne sürülmüştür.<sup>38</sup> Güvenliğin genişletilerek askeri-olmayan birçok meselenin güvenlikleştirilmesine bunların kontrol edilemez bir boyuta ulaşacakları endişesiyle de karşı çıkmıştır.<sup>39</sup> Güvenlikleştirme devleti yönetenlerin meseleleri normal siyasetin alanından çıkarmak ya da sınırlı kaynakların belli bir alana ayrılmasını meşrulaştırmak için kullandıkları tutucu bir yöntemdir. Sorunlar acil önlemleri iptal etmeden normal siyaset alanında çözümlenmelidir.<sup>40</sup> Genişletilmiş bir güvenlik anlayışı devlet-merkezcilikten kayıp, güvenliğin sağlanmasında devlet-dışı aktörlere de rol vermeyi gerektirmeliydi. Ancak kapsamdaki genişlemeye rağmen devlet güvenliğin tek sağlayıcısı konumunda kalmaya devam etmektedir.<sup>41</sup>

İnşacı güvenlik anlayışına göre ise güvenlik başlı başına var olan bir şey değil aksine insanlar tarafından yaratılan bir şeydir. Dolayısıyla güvenlik bizim karşılık vermemiz için orada öylece durmamakta ancak bizim onu tanımlamamızla var olmaktadır. Güvenlik inşa edilebilir bir şeydir, güvensizlik de uluslararası sistemde verili bir durumu yansıtmamaktadır. Kültür, normlar ve kimlik gibi konulara önem verilse de devlet asıl aktör olmaya devam etmekte ve askeri güvenlik hala öncelenmektedir.<sup>42</sup> Alexander Wendt, güvenlik ikilemleri ve savaşların bireylerin kendilerinin oluşturdukları sosyal yapılar olduğunu savunur. Dolayısıyla güvenlik ikilemlerinin önüne geçmek aslında imkansız değildir.<sup>43</sup>

<sup>37</sup> Michael C. Williams, *Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics*, *International Studies Quarterly*, cilt 47, 2003, s.513

<sup>38</sup> Hough, s.27

<sup>39</sup> a.g.e., s.29

<sup>40</sup> a.g.e., s.30-31

<sup>41</sup> a.g.e., s.35

<sup>42</sup> Yılmaz, s.38-39

<sup>43</sup> Baylis, s.79-80

Genişletilmiş bir güvenlik kavramı devlet haricinde hükümet-dışı örgütler ve bireyler gibi vasitalara da bakmayı gerekli kılmaktadır.<sup>44</sup> Devletin güvenliği sağlamak için daha donanımlı bir aktör olarak başat pozisyonu onun buradaki vasıta rolünü ayrıcalıklı bir konuma getirmeyi meşru kılmaz.<sup>45</sup> Güvenliği yeniden düşünmek, güvenliği genişletip, derinleştirerek ve güvenlikten kastedilen şey ve güvenliği sağlayan vasıta olarak devletin aşığına ve ötesine bakıp özgürleştirici pratikleri önererek güvenliği hem teori hem de pratikte yeniden kavramsallaştırmayı gerektirmektedir.<sup>46</sup>

Dolayısıyla güvenlik çalışmalarında geleneksel yaklaşımlarla eleştirel yaklaşımlar arasındaki farklılık en kayda değer şekilde devletin konumu noktasındadır. Geleneksel güvenlik yaklaşımı dünyaya devlet-merkezli bir bakış açısıyla bakarken eleştirel güvenlik yaklaşımını benimseyenler devletlerin güvenlik politikalarında bir amaç değil araç olduklarını savunmaktadırlar.<sup>47</sup>

### Küreselleşme ve güvenlik

Ulusal ve uluslararası güvenliğe yapılan vurgunun Soğuk Savaş sonrası dönemde bir küresel toplumun ortaya çıkmasıyla artık uygun olmadığı iddia edilmektedir. Buna göre ulus-devletin parçalanmasıyla birlikte etnik-milliyetçi düzeydeki topluma değil küresel topluma odaklanılmalıdır. Dolayısıyla uluslararası terörizm, küresel finans sisteminin çöküşü, küresel ısınma ve nükleer kazalar gibi risklerle bağlantılı yeni tehlikeler içeren küreselleşme öncelik kazanmaktadır. Güvenliğe yönelik bu tehditler büyük ölçüde ulus-devletlerin kontrolü dışındadır. Bu tehditlerle ancak küresel bir toplumun ortaya çıkmasıyla mücadele edilebilir.<sup>48</sup>

Güvenlik alanının da dışında kalamadığı küreselleşme, hem uluslararası toplumu hem de güvenlik hakkındaki düşünme şeklimizi yeniden yapılandırmaktadır. Çünkü artık devletler için temel tehdit jeo-stratejik konumlarını iyileştirmek isteyen devletlerden değil devlet-dışı aktörlerden de gelmektedir.<sup>49</sup>

<sup>44</sup> Hough, s.54

<sup>45</sup> a.g.e., s.55

<sup>46</sup> a.g.e., s.63

<sup>47</sup> Steve Smith, *The Contested Concept of Security, Critical Security Studies and World Politics*, Ken Booth (der.), Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2005, s.93

<sup>48</sup> Baylis, s.74

<sup>49</sup> Christopher Coker, *Globalisation and Insecurity in the Twenty-First Century: NATO and The Management of Risk, Adelphi Paper 345*, Oxford: Oxford University Press, 2002, s.19-20

Küreselleşmenin muğlak bir yapıda olması da güvensizliği tetiklemektedir. Zenginlik ortaya çıkardığı gibi eşitsizlik de ortaya çıkartmakta, fırsatları artırdığı gibi riskleri de artırmaktadır. Daha güvenli bir gelecek sunduğu gibi birçok insanı, insan topluluklarını ve milletleri marjinalize ederek kendilerini daha güvensiz hissetmelerine de yol açmaktadır.<sup>50</sup>

Diğer taraftan küreselleşme kelimesinin kullanılması hemen her şeyin bir güvenlik meselesi olarak ele alınabilmesini meşrulaştırabilmektedir.<sup>51</sup> Kitle İmha Silahları, terörizm, çevre, eşitsizlik, göç, örgütlü suçlar ve AIDS gibi küreselleşme ile ortaya çıkan yeni güvenlik tehditleri devletleri ulusal güvenlik ve ulusal çıkar kavramları ile ne anlaşıldığına dair yeni bir değerlendirme yapmaya zorlamaktadır. Hiç bir devletin bu tehditlerle tek başına mücadele edememesi koalisyon siyaseti ve küresel cevaplar gerektirmektedir.<sup>52</sup>

Dolayısıyla küreselleşme güvenlik ile ilgili olarak yeni bir düşünme biçimine ihtiyaç doğurmaktadır. Küreselleşme hükümetlerin güvenlik ile ilgili yaklaşımlarını riskin dağılımı söz konusu olduğunda yeniden şekillendirmiştir. Artık doğru bir adlandırmayla bir 'risk toplumunda' yaşamaktayız. Ancak hükümetler de artan bir şekilde riski özel ve gönüllü kesimlerle paylaşmaktadırlar. Toplumların bugün riskler karşısında neden daha endişeli oldukları açıklanırken ikinci modernlik, geç modernlik ya da post-modernite gibi kavramlar kullanılmıştır ki analitik olarak en uygun olanı post-modernitedir.<sup>53</sup>

Post-modernite daha mütevazı bir modernlik olarak tanımlanabilir ki bu modernitenin kendi sınırlarının farkına varmasıdır. Bu sınırlardan bir tanesi de yapıp ettiklerimizin küresel sonuçlarıdır. Post-modern olma durumu artan bir şekilde risk ile tanımlanmaktadır ki bu risk katmanları ve güvensizlikleri de kapsamaktadır. Risk ile ilgilenmek artık günlük hayatımızın içine işlemiştir. Bu da küreselleşmenin bir sonucudur.<sup>54</sup> Çünkü küreselleşme bizleri korunaklı yerel ve ulusal toplumlarımızdan çıkararak eski korunakların hiç birini sunmayan daha geniş bir dünyaya taşımaktadır.<sup>55</sup>

Küreselleşme, toplumun risk etrafında kurgulanmasını sağlamaktadır. Risk artan bir şekilde güvenlik söyleminde de belirleyici olmaya

<sup>50</sup> a.g.e, s.21

<sup>51</sup> a.g.e, s.34

<sup>52</sup> a.g.e, s.37

<sup>53</sup> a.g.e, s.57

<sup>54</sup> a.g.e, s.58

<sup>55</sup> a.g.e, s.59

başlamıştır. Geçmişten farklı olan durum risklerin küresel olmaları itibarıyla kesin bir şekilde hesaplanamıyor olmaları ve küresel oldukları için de riskler karşısında kesin bir korunmanın mümkün olamamasıdır.<sup>56</sup>

### Güvenlik-insan hakları ilişkisi

Hâlihazırdaki baskın güvenlik anlayışı devlete karşı tehditler ve geleneksel askeri boyut üzerine odaklanmaktadır. İnsani güvenlik ise devletlerin güvenliğinden ziyade insanlar ve toplulukların güvenliği ile ilgilidir ve insan hakları ile insani gelişmeyi bir araya getirmektedir. İnsani güvenlik fikri kapsamlı olarak ilk kez Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının 1994 yılında yayınladığı İnsani Güvenlik Raporunda ele alınmıştır.<sup>57</sup>

Buna göre insani güvenliği geleneksel devlet-merkezli yaklaşımlardan ayıran en temel fark insan haklarının öncelikli bir konumda olmasıdır.<sup>58</sup> Uygulanacak güvenlik ve gelişme politikaları şiddet ve güvensizlik ortamından zarar gören insanların temel gereksinimlerini dikkate almaktadır.<sup>59</sup> 21. yüzyılın başında dünyadaki çatışma sayısında bir düşüş görülse de bireyler hala artan suç oranları, insan hakları ihlalleri ve kadına karşı şiddet nedeniyle fiziksel güvensizlik hissetmeye devam etmektedir.<sup>60</sup> İnsani güvenlik yaklaşımı hem çatışmaları durdurmayı hem de güvensizliğin kaynağı ile ilgilenmeyi amaçlamalıdır.<sup>61</sup>

Günümüzde güvenlik ve gelişmeyi birbirinden ayırmak mümkün değildir. İnsani gelişme insani güvenliğin anahtarı konumundadır. Dolayısıyla insani güvenlik gelişmeye daha fazla destek sağlamayı gerektirir.<sup>62</sup> Ancak 'gelişme' alanının da güvenlik kavramının bir konusu olmasından her zaman kaygı duyulmaktadır. Sonuçta 'insani güvenlik' yaklaşımı gelişme için gerekli olan fiziksel güvenlik, hukukun üstünlüğü ve sürdürülebilir kurumların oluşturulması gibi koşulları sağlamayı amaçlamaktadır.<sup>63</sup>

### 11 Eylül olayları ve güvenlik

Soğuk Savaş sırasında da var olan güvenlik anlayışını sorgulayan alternatif yaklaşımlar mevcuttu. Ancak Soğuk Savaşın sona ermesiyle duraksamaya uğrayan bu süreçte, 11 Eylül olayları birçok açıdan uyanışa

<sup>56</sup> a.g.e, s.60

<sup>57</sup> Mary Kaldor, *Human Security*, Cambridge: Polity Press, 2007, s.182-183

<sup>58</sup> a.g.e, s.185

<sup>59</sup> a.g.e, s.189

<sup>60</sup> a.g.e, s.190

<sup>61</sup> a.g.e, s.191

<sup>62</sup> a.g.e, s.193

<sup>63</sup> a.g.e, s.197

sebepe oldu. Öncelikle mevcut yaklaşımların dünyamızda karşı karşıya olduğumuz güvensizliklere cevap olamayacağı anlaşılmış oldu. Eleştirel yaklaşımı benimseyenler açısından da dünya siyasetinde savaş ve barış, sert ve yumuşak güç, devlet ve devlet-dışı aktörler gibi konularla doğrudan ilgilenme gerekliliğinin altı çizilmiş oldu.<sup>64</sup>

11 Eylül olayları devlet-dışı aktörlerin oynadığı giderek artan rolün hatırlatılmasını sağlasa da bunun geleneksel yaklaşımlar üzerindeki etkisi yine de sınırlı kalmıştır. Şöyle ki, devlet-dışı aktörler dikkate alınmakla beraber realist yaklaşımın bir özelliği olarak onlar da iç dinamiklerinden soyutlanmış birer tek-tip aktör olarak ele alınmışlardır.<sup>65</sup>

Güvenlik çalışmalarına tarihsel olarak üç farklı açıdan yaklaşılabilir. İlkine göre güvenlik çalışmaları stratejik çalışmalar iken evrilerek bugünkü halini almıştır. Devlet ve askeri boyut ile ilgilenirken bugün daha karmaşık bir durumla karşı karşıyadır. İkincisine göre Soğuk Savaşın sona ermesi bir dönüm noktası olmuştur. Güvenlik derinleşmiş ve genişlemiştir. Üçüncüsü ise şu anda içinde bulunduğumuz noktaya işaret etmektedir ki bunda 11 Eylül olayları referans olarak alınmaktadır. Bu aşamada 'kitle terörü' ve uluslararası güvenlikte bir faktör olarak 'din' gibi güvenlik çalışmaları açısından yeni meseleler ortaya çıkmıştır.<sup>66</sup>

Soğuk Savaşın bitişi ve Doğu-Batı ilişkilerinde nükleer rekabetin ortadan kalkmasıyla dünyanın daha güvenli bir yer haline geldiği iddia edilmişti. Demokratik ve toplumcu değerlerin yayılması, küreselleşme süreci ile uluslararası örgütlerin işbirliğini güçlendirmeye yönelik çabaları, devletler arasında güvenlik ikileminin rekabetçi unsurlarını azaltmada önemli bir rol oynamıştı. Ancak bu eğilimler 11 Eylül saldırıları, Afganistan'daki savaş, Irak savaşı ve teröre karşı savaşla birlikte dengelemeye başlamıştır. Böylelikle askeri gücün öneminin devam ettiği ortaya konulmuştur. Hatta bu durum realizmin geri dönüşü olarak adlandırılmıştır.<sup>67</sup>

Bununla birlikte güvenliğin algılanması ile ilgili alternatif yaklaşımlar güvenlik üzerindeki güncel tartışmaların önemli bir boyutunu oluşturmaya devam etmektedir. Alternatif yaklaşımlar güvenliği neyin oluşturduğu ve devletin merkezi rolüyle ilgili geleneksel yaklaşımların sorgulanmasıyla kalmamakta, bunların kesinliğine ilişkin bir karşı koyuş

<sup>64</sup> Smith, s.90

<sup>65</sup> a.g.e, s.95

<sup>66</sup> Stuart Croft, *What Future for Security Studies?*, Paul D. Williams (der.), *Security Studies: An Introduction*, Oxon: Routledge, 2008, s.501-502

<sup>67</sup> Baylis, s.84-85

da oluşturmaktadır.<sup>68</sup> Tüm bu tartışmalar göstermektedir ki güvenlik, Uluslararası İlişkiler disiplininin en verimli çalışma alanlarından birisi olmaya önümüzdeki dönemde de devam edecektir.

#### KAYNAKÇA

- Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998.1
- Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Yenyüzyıl Yayınları, 2008. 2
- Bill McSweeney, *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 3
- Christopher Coker, *Globalisation and Insecurity in the Twenty-First Century: NATO and The Management of Risk, Adelphi Paper 345*, Oxford: Oxford University Press, 2002. 4
- Edward A. Kolodziej, *Security and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 5
- Emma Rothschild, *What is Security?*, *Daedalus*, cilt 124, no.3, 1995, s.53-98. 6
- Keith Krause ve Michael Williams, *From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies*, *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Keith Krause and Michael Williams (der.), London: UCL Press, 1997. 7
- Ken Booth, *Security and Self: Reflections of a Fallen Realist*, *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Keith Krause ve Michael Williams (der.), London: UCL Press, 1997. 8
- Ken Booth, *Theory of World Security*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 9
- Mary Kaldor, *Human Security*, Cambridge: Polity Press, 2007. 10
- Michael Sheehan, *International Security: An Analytical Survey*, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2005. 11
- Michael C. Williams, *Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics*, *International Studies Quarterly*, cilt 47, 2003. 12
- Oktay F. Tarrısever, *Güvenlik, Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Atila Eralp (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2005. 13
- Paul D. Williams, *Security Studies: An Introduction*, Paul D. Williams (der.), *Security Studies: An Introduction*, Oxon: Routledge, 2008. 14
- Peter Hough, *Understanding Global Security*, Oxon: Routledge, 2005. 15
- Pınar Bilgin, *Regional Security in the Middle East: A Critical Perspective*, London: RoutledgeCurzon, 2005. 16

<sup>68</sup> a.g.e, s.85

Pınar Bilgin, Critical Theory, Paul D. Williams (der.), *Security Studies: An Introduction*, Oxon: Routledge, 2008. 17

Sait Yılmaz, 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat, İstanbul: Milenyum Yayınları, 2007. 18

Stephen M. Walt, The Renaissance of Security Studies, *International Studies Quarterly*, cilt 35, no. 2, 1991. 19

Steve Smith, The Contested Concept of Security, *Critical Security Studies and World Politics*, Ken Booth (der.), Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2005. 20

Stuart Croft, What Future for Security Studies?, Paul D. Williams (der.), *Security Studies: An Introduction*, Oxon: Routledge, 2008. 21